

Rozwijanie zainteresowań uczniów

Zajęcia pozalekcyjne, w tym świetlicowe, to doskonała okazja do rozwijania zainteresowań uczniów, o czym pamiętać powinni i nauczyciele, i rodzice. Warto więc zaproponować takie zajęcia nie tylko uczniom wyróżniającym się w nauce i zachowaniu ale i takim, których określamy jako „mniej zdolni” lub „sprawiający trudności wychowawcze”. Ich sytuacja szkolna jest trudna i wiąże się z wieloma problemami; nauczyciele często nie doceniają ich wysiłków. Uczniowie ci są przekonani, że niezależnie od tego, ile pracy włożą w zdobycie nowych umiejętności, będą ocenieni słabo. Po kilku takich sytuacjach przestają się starać, bo nie widzą w tym sensu – stan taki nazywamy wyuczoną bezradnością. Dzieci te mają niską samoocenę, wydaje im się, że są nic niewarte, że nikt ich nie lubi. Taka wizja siebie nie sprzyja podejmowaniu nowych działań, pogłębia wycofanie się z życia grupy i negatywny stosunek do szkoły, kolegów, nauczycieli.

Dobrym sposobem na dotarcie do takich uczniów i zwiększenie ich motywacji do nauki oraz rozwijania zainteresowań jest zaproponowanie im udziału w atrakcyjnych zajęciach pozalekcyjnych/świetlicowych. Oferta takich zajęć powinna być dostosowana do potrzeb dzieci mniej zdolnych. Udział w nich podniesie ich samoocenę, gdyż umożliwi uczęszczanie na dodatkowe zajęcia w towarzystwie uczniów wybranych, wyróżniających się. Włączenie do takiej grupy będzie pewną nobilitacją. Atrakcyjna forma zajęć, odmienna od typowego sposobu prowadzenia lekcji, wpłynie korzystnie na zaangażowanie uczniów w samodzielne zdobywanie wiedzy i na nastawienie do szkoły, poprawi wizerunek tych uczniów w oczach nauczycieli.

Główny cel edukacji wczesnoszkolnej – wszechstronny, harmonijny rozwój osobowości dziecka – ma być realizowany podczas wspierania aktywności w trzech sferach: poznawania świata, przeżywania wartości i zmieniania świata. Stosowanie metod aktywizujących polega na angażowaniu uczniów w różnorodne zadania, które stymulują nabywanie doświadczeń i prowadzą do zmian rozwojowych, będących podłożem zachowań jednostki.

Głównym celem zajęć dla uczniów słabszych powinno być pobudzenie i rozwijanie zainteresowań uczestników, wyzwolenie ich samodzielnej aktywności i wzmocnienie wiary we własne możliwości. Aby to osiągnąć, należy wykorzystać specyficzne formy pracy dostosowane do potrzeb grupy, której członkowie reprezentują różny poziom osiągnięć szkolnych. W tym celu należy stosować przede wszystkim aktywne formy zajęć.

Najlepiej sprawdzające się metody to:

1. eksperymenty
2. gry edukacyjne
3. praca metodą projektu
4. praca na kilku poziomach
5. mozaika

I. Eksperymenty

Eksperyment polega na stosowaniu przez ucznia nowych dla niego zagadnień i umiejętności, dzięki czemu rozszerza on zakres własnych wiadomości. W eksperymencie szkolnym dużą rolę odgrywa nauczyciel: przygotowuje, wyjaśnia, kontroluje; formułuje też instrukcję, która powinna zawierać:

- cel i zadanie eksperymentu, określenie wiadomości, jakie trzeba przygotować

- wykaz materiałów, koniecznych do wykonana eksperymentu
- zestaw przyrządów
- opis głównych etapów badania
- wskazane środki ostrożności
- informację, co podczas eksperymentu należy zapisać, jakie wykonać rysunki itp.
- pouczenie, co zrobić przyrządami i materiałami po zakończeniu eksperymentu.

Przy stosowaniu metody eksperymentu istotne znaczenie mają też inne metody, stosowane równolegle, takie jak: obserwacja, dyskusja, pokaz, pomiar, ćwiczenia utrwalające, realizacja zadań wytwórczych. Samodzielnie planowane i wykonywane przez uczniów doświadczenia są doskonałą okazją do zdobywania wiedzy i zwiększania motywacji uczniów do nauki i rozwijania zainteresowań. Przy ich realizacji uczniowie słabsi, mający kłopoty z opanowaniem teoretycznej wiedzy, zdobywają ją w sposób praktyczny i atrakcyjny. Dzięki sukcesom w praktycznych działaniach podnoszą swoją samoocenę i wiarę we własne możliwości, co z kolei umożliwia im podejmowanie stopniowo coraz trudniejszych zadań. Drobne sukcesy sprzyjają aktywności uczniów na zajęciach. Uczą się zadawać pytania i poszukiwać na nie odpowiedzi.

Eksperymenty możliwe do przeprowadzenia w warunkach szkolnych:

1. Tajemnicze powietrze – *Czy powietrze istnieje?, Gdzie jest powietrze?, Ile waży powietrze?, Czy powietrze może się poruszać?, Jak powietrze się porusza?, Jak powietrze porusza przedmioty?, Czy powietrze jest zawsze takie samo?, Czy powietrze ma siłę?, Co się stanie, gdy ogrzejemy/schłodzimy powietrze?, Dlaczego woda nie wylewa się ze szklanki odwróconej do góry dnem?, Jak napompować balonik?, Wytwarzamy gaz, Do czego potrzebne jest powietrze?, W jaki sposób zgasić pożar?, Powietrzna poduszka, Jak działa sprężone powietrze?, Jak mocno zanieczyszczone jest powietrze?*
2. Właściwości wody, pary wodnej i lodu – *Stany skupienia- stały, płynny i gazowy, Krążenie wody w przyrodzie, Podwodny wulkan, Czy wyschnie?, Czy stłona woda też paruje?, Czy woda paruje w mroźny dzień?, Czy stłona woda może zamrznąć?, AK porusza się woda?, Jak można przelać wodę?, Jak powstaje lód?, Jaką temperaturę ma lód?, Czy para wodna może zmieniać się w kryształki lodu?, Czy lód potrafi pływać?, Jak wyjąć kostkę lodu z wody nie moczając rąk?, Jak przeciąć kostkę lodu?, Dlaczego możemy jeździć na łyżwach i nartach?, Czy śnieg jest czysty?, Co pływa a co tonie?, Jak pływa łódź podwodna?, Naucz jajko pływać, Jak przedmioty poruszają się po powierzchni wody?, Poruszanie się wody, Czarodziejskie mieszanie, Czy woda wypłynie ze szklanki nakrytej chusteczką?, Próba kropel, Jak kwiaty otwierają swoje płatki?, Co może rozpuścić woda?, Co zrobić z brudną wodą?, W jaki sposób najlepiej oczyścić wodę,*
3. Pogoda – *Jak można przewidzieć pogodę?, Czy słońce ogrzewa przedmioty jednakowo?, Dlaczego cień zmienia długość?, Dlaczego zmienia się kolor nieba?, Kolor a topnienie śniegu, Czy kolor ma wpływ na temperaturę?, Co utrzymuje ciepło?, Co powoduje obniżenie temperatury?, Czy wiatr może zmieniać temperaturę powietrza?, Skąd wieje wiatr?, Mierzmy ciśnienie powietrza, Jak powietrze krąży w pomieszczeniu?, Czy w powietrzu jest para wodna?, Jak powstają chmury?, Wysychająca kałuża, Budujemy deszczomierz do pomiaru wysokości opadów, Dlaczego zima posypuje się oblodzone chodniki solą?, Jak powstaje tęcza?, Skąd wiadomo, że barwy tęczy powstały z białego światła?, Jak powstaje błyskawica?*
4. Wzrost i rozwój roślin – *Rozwój rośliny z cebulki, Budowa i rozwój ziemniaka, Wzrost i rozwój roślin z nasion, Kielkowanie nasion, Siła kiełkujących nasion, Pobieranie wody przez rośliny, Wpływ światła na kolor rośliny, Rośliny potrzebują światła, Czy rośliny potrzebują ciepła do swojego wzrostu?, Dlaczego liście drzew i krzewów*

opadają na zimę?, Czego roślina potrzebuje do życia?, Szybkość wzrostu rośliny, Dlaczego niektóre rośliny owijają się wokół tyczki?, Jak działa szklarnia?, Czy rośliny mogą się poruszać?

5. Doświadczenia inne – *Teatrzyk cieni, Przezroczysty cień, Znikające monety, Mylące lustro, Próba spadania, Skaczący balonik, Bezwładność i ruch, Czarodziejskie wahadło, Czarodziejski lejek, Czym jest dźwięk?, Wędrowka dźwięków, Wodny ksylofon, Właściwości magnezu, Zabawy magnesami, Czy przedmioty mogą się przyciągać?, Czy naelektryzowane przedmioty zawsze się przyciągają?, Czarodziejskie dmuchnięcie, Hodowla kryształów, Jak powstają nacieki w jaskiniach(stalaktyty)?, Czy dżdżownice są potrzebne?, Co dzieje się ze śmieciami, które wyrzucamy?, Szybkość ścierania**

** Szczegółowe opisy powyższych eksperymentów można znaleźć w książce Aliny Budniak „Doświadczenia przyrodnicze w poznawaniu środowiska przez uczniów klas początkowych – poradnik metodyczny”, Katowice 2009, wyd. Deni-Press Usługi Wydawnicze i Reklamowe*

II. Gry edukacyjne

Gry to zabawy prowadzone wg określonych zasad. W trakcie gry wszyscy uczestnicy muszą być aktywni. Takie zabawy umożliwiają, a wręcz wymuszają, współpracę w grupie. Uczniowie rywalizują ze sobą, współpracują w parach lub zespołach, co pozwala im lepiej się poznać. Gry umożliwiają wszystkim uczestnikom osiągnięcie sukcesu, również tym słabszym.

Gra edukacyjna zespołowa powinna zawierać zadania dla uczniów zdolniejszych i dla tych słabszych, dostosowane do ich możliwości. Ewentualna przegrana nie jest zbyt dotkliwa, bo dotyczy zwykle zespołu.

Gry kształtują pewne postawy, np. koleżeństwo, przestrzeganie zasad, umiejętność godzenia się z przegraną, chęć odniesienia sukcesu za wszelką cenę, nawet oszukiwanie, wyśmiewanie drużyny przeciwnej.

Gra dobrze przygotowuje uczniów do funkcjonowania w środowisku pozaszkolnym. Zdarza się często, że konflikty podczas gry wywołują uczniowie zdolni, przyzwyczajeni do sukcesów i podziwu, w sytuacji porażki. Uczestnictwo w grze wdraża do zmierzenia się z niepowodzeniami, a więc do przyszłego samodzielnego życia.

III. Praca metodą projektu

Podstawową zaletą pracy metodą projektu jest tworzenie okazji do zdobywania wielu umiejętności na każdym etapie pracy, planowania, poszukiwania informacji i sojuszników, realizacji zaplanowanych zadań i oceny ich efektów. Uczniowie wspólnie z nauczycielem wybierają problem, a następnie opracowują sposób jego rozwiązania i planują konkretne działania.

Projekt charakteryzuje się następującymi cechami:

1. ma określone cele i metody pracy
2. ma wyznaczony termin realizacji
3. znane są osoby odpowiedzialne za jego realizację
4. kryteria oceny pracy i aktywności uczniów są znane przez nich przed przystąpieniem do pracy
5. rezultaty pracy są prezentowane publicznie
6. podstawowe zadania dla uczniów są przez nauczyciela przygotowane w formie instrukcji

Podstawową zasadą projektu jest samodzielna praca uczniów, w trakcie której mają oni możliwość ćwiczenia wielu umiejętności.

Metoda ta kształtuje następujące umiejętności:

1. umiejętność pracy w grupie
2. zdolność formułowania problemu, stawiania pytań, konstruowanie celów zadań
3. umiejętność planowania własnej pracy
4. umiejętność poszukiwania informacji w różnych źródłach
5. umiejętność łączenia wiadomości z różnych przedmiotów
6. analizowanie zebranych informacji pod względem przydatności
7. odpowiedzialność
8. samodzielne wyciąganie wniosków i ocena wyników
9. prezentowanie zebranych informacji i wniosków.

Praca w grupie pomaga rozwijać też umiejętności społeczne, takie jak: umiejętność podejmowania wspólnych decyzji, rozwiązywania konfliktów, wyrażania własnych opinii, słuchania innych, prowadzenia dyskusji. Pracując wspólnie, uczniowie zdolniejsi tłumaczą słabszym trudne zagadnienia, co jest jedną z najlepszych metod utrwalania wiedzy, kształtowania umiejętności komunikacyjnych i budowania więzi. Uczniowie słabsi zaś podnoszą swoją samoocenę i mają okazję wykazać się różnymi umiejętnościami.

Praca nad projektem składa się z następujących etapów:

1. ustalenie tematu działań
2. ustalenie celu, wyznaczenie zadań i kolejnych działań (instrukcja dla młodszych uczniów musi zawierać zadania dla konkretnych uczniów, wskazówki, sugerowane źródła informacji, terminy realizacji i spotkań roboczych, sposoby prezentacji)
3. prezentacja wyników pracy
4. ewaluacja

Pewna swoboda przy realizacji projektu podnosi chęć do samodzielnego działania i uczenia się i nie stawia przed dziećmi słabszymi przeszkód nie do pokonania. Sukces zaś wzmacnia ich motywację do nauki i wiarę we własne możliwości.

IV. Praca na kilku poziomach

Kolejnym sposobem pracy z grupą uczniów o zróżnicowanym poziomie umiejętności jest prowadzenie zajęć na kilku poziomach jednocześnie. Stosując tę metodę nauczyciel może omówić z uczniami uzdolnionymi trudniejsze zagadnienia, dając jednocześnie czas uczniom słabszym, np. na utrwalenie omawianych wiadomości.

Wykorzystując tę metodę, nauczyciel powinien podzielić zajęcia na dwie części. W każdej z nich poświęca swą uwagę jednej grupie. W tym czasie druga grupa pracuje samodzielnie wg instrukcji nauczyciela. Ważne, aby nauczyciel miał pewność, że uczniowie poradzą sobie sami z zadaniami, a ich treść jest na tyle ciekawa, że zmotywuje ich do pracy.

V. Mozaika

Przy stosowaniu metody mozaiki zadanie, które uczniowie wspólnie realizują, zostaje podzielone na tyle elementów, ilu jest uczestników zajęć. Każdy z nich odpowiada za fragment wspólnych działań. Zadania są tak skonstruowane, że bez pracy jednej z osób nie da się go zrealizować. Mogą one być realizowane podczas zajęć z wykorzystaniem wcześniej przygotowanych materiałów.

Metoda ta uczy odpowiedzialności, współpracy, podnosi samoocenę uczestników – dzięki niej wszyscy czują się równie ważni i potrzebni. Przy jej

stosowaniu należy dokładnie przygotować instrukcje ze szczegółowym opisem zadań poszczególnych uczniów.

Podsumowanie: Korzyści wynikające z udziału uczniów słabszych i zdolnych w zajęciach świetlicowych w grupach mieszanych

Dla obu grup – zdobywają nowe, ciekawe informacje, praktycznie poszerzają swoje zainteresowania, wzbogacają wiedzę, zdobywają motywację do nauki i samodzielnej pracy, kształtują pewne normy postępowania (koleżeństwo, godzenie się z przegraną, zasady), pobudzają chęć odniesienia sukcesu za wszelką cenę, rozwijają umiejętności społeczne (podejmowanie decyzji grupowych, rozwiązywanie konfliktów, wyrażanie swojej opinii, słuchanie innych, prowadzenie dyskusji).

Uczniowie słabsi – podnoszą samoocenę, poprawiają funkcjonowanie w szkole i grupie, podnoszą wiarę we własne siły, zwiększają motywację do podejmowania nowych prób, podnoszą zaangażowanie w samodzielne zdobywanie wiedzy, poprawiają nastawienie wobec szkoły, poprawiają wizerunek uczniów w oczach nauczycieli i kolegów, umożliwiają zdobycie nowych wiadomości i zrozumienie złożonych problemów, umożliwiają pozytywne zaistnienie w grupie.

Uczniowie zdolni – rozwijają umiejętności społeczne, podnoszą umiejętności komunikacyjne, zdobywają umiejętność pracy w zespole oraz umiejętność prezentowania w jasny sposób posiadanej wiedzy, mogą sprawdzić zdobytą wiedzę teoretyczną za pomocą przeprowadzanych doświadczeń, tłumacząc słabszym uczniom zagadnienia utrwalają swoją wiedzę, uczą się budować więzi.

Opracowane: Bożena Koteja

Bibliografia

1. A. Budniak „Doświadczenia przyrodnicze w poznawaniu środowiska przez uczniów klas początkowych – poradnik metodyczny”, Katowice 2009, wyd. Deni-Press Usługi Wydawnicze i Reklamowe;
2. E. Brudnik „Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących”, Kielce 2002, wyd. Zakład Wydawniczy SFS;
3. red. W. Limont „Teoria i praktyka edukacji uczniów zdolnych”, Kraków 2004, wyd. Oficyna Wydawnicza Impuls;